

En vandmølle er noget som omdanner energi fra strømmende vand til mekanisk arbejde. I den tidlige industriæra var vandkraft den væsentligste energi.

Man stemmede vandet op og byggede en vandmølle. Det danske landskab har siden år

1000 været præget af vandmøller. Udbygningen af klostervæsenet i 1100-tallet satte vældigt skub i byggeriet.

Endnu i år 1900 havde vi ca. 3.000 vind-og vandmøller i Danmark.

Vores slotsvandmølle er fra 1500-tallet.

3 funktioner. Sluse for voldgraven omkring slottet så vanddybden kunne reguleres og være med til at holde uønskede folk væk.

Forsvarsværk mod angreb på slottet med skydeskår 4 steder. Egentlig møllefunktion.

Det mølleværk, vi ser i dag, er fra 1826 med et 2-trins gangtøj-meget lignende det på Kaleko vandmølle på fyn.

Møllen i drift indtil 1914, hvor mølleren blev kaldt i krig og gjorde hele krigen med, incl. fangelejr i Sibirien. Ved hjemkomsten fandt han møllen ubrugelig p.g.a. ændring af Mølleåens forløb og expropriering af omliggende arealer.

Møllen blev fredet, men møller Hansen ville ikke acceptere erstatningen og førte proces mod Staten lige til han døde i 1947.

Solgt til Aabenraa kommune samme år.

Anders Jespersen, museumsinspektør fra Nationalmuseet og vores førende mølleregistrator og inspirator for mange mølleredninger var opmærksom på vandmøllen allerede i 1946, hvorfra der foreligger fotografier og fysiske målinger og beregninger. Der foreligger brevveksling mellem ham og arkitekt Rolf Graae, som stod for en restaurering af bygningen, samt et nyt vandhjul i 1951.

Fra 1958 foreligger brevveksling mellem Anders Jespersen og bygningsinspektør i Aabenraa kommune Karl A. Flade, som hele livet bevarede en stor interesse for Slotsmøllen.

Også hans efterfølger bygningsinspektør Aksel Vestergaard viste stor interesse for møllen og en eventuel restaurering. I forbindelse med opsætning af nyt

møllehjul havde vi lidt forbindelse i 1984; men Aabenraa kommune havde dengang intet ønske om at give økonomi til restaurering af mølleværket.

I foråret 1993 puslede jeg lidt med tankerne og spurgte en dag min nabo, ingeniør Lorenzen til råds. Han foreslog kontakt til Gunnar Pedersen, en dygtig mand og sand ildsjæl, om gerne tog del i offentlig debat. Jeg var lidt betænkelig, men spurgte så ved en festlig lejlighed min borddame, Ilse Tofft, til råds om hun ville turde trække på Gunnar Pedersen i sådant et projekt. Den kloge Ilse svarede, at det turde hun godt, fordi han godt nok smed mange bolde i luften; men dem, han greb, gik det godt med.

Jeg ringede dagen efter til Gunnar, som stod og skulle til generalforsamling i byhistorisk forening, altså i 1993

Han har skrevet til mig:

Jeg tog ordet og fortalte om ham der lægen fra Rødekro, som havde pålagt ham at gøre noget ved sagen. Der bredte sig et opgivende suk i forsamlingen, da flere var blevet ringet op af ham i den anledning. Formanden Tage Grodum gik imod, da byhistorisk forening havde rigeligt at gøre med de bygninger, man havde og skulle ikke rodes ind i mere. Heldigvis deltog tidligere bygningsinspektør Flade i mødet og han rejste sig og advarede foreningen mod at være helt afvisende. Han fortalte om Nationalmuseets renovering af møllehjulet nogle år forinden, og at de fleste dele af møllet var intakte og lå i bygningen. Han opfordrede til at tænke sig om, da Slotsmøllen var et klenodie med behov for, at nogen tog sig af den.

Tage Grodum gik af og Esther Buchreitz blev valgt som ny formand.

På det tidspunkt boede en fisker, Johan Olsen i møllen. Han sagde kort efter op, og så var banen klar.

Der blev dannet en møllegruppe med Esther Buchreitz, Erik Dahlgren (Aabenraa kommune), Hanne Christensen, Gunnar Pedersen, Inger Muusmann og mig.

Møllegruppen holdt mange møder de næste 2-3 år. I februar 1994 blev byhistorisk forening ejer af møllen, og det følgende 1½ år blev mølleværket restaureret af møllebyggerfirmaet John Jensen fra Vig på Sjælland og møllebygningen med arkitekt John Kronborg Christensen fra Nordborg som konsulent.

Det hele kostede 1.1 mill. kroner. En fjerdedel betalte Aabenraa kommune. Resten fik vi fra diverse fonde og sponsorer

En haveplan blev udfærdiget af havekonsulent ved jyske haveselskab, Olav Nissen fra Ballum.

Februar 1995 kunne den første sæk korn køres igennem møllen med godt resultat.

Desværre måtte de smukke asketræer ved nordgavlen ofres, da de sendte store rødder ind under møllens gulv.

Ved den officielle indvielse 23. oktober 1996 var også Nationalmuseets mølleekspert Anders Jespersen til stede.

Gert Jakobsen